

derstanding a Primitive Society” ja toteaa, että ihmiselämää universaalisti luonnehtivia tekijöitä ovat syntymä, sukupuolisuus ja kuolema. Esimerkiksi syntymä asettaa ihmisen elossasäilymisen imperatiivin eteen ja pakottaa hänet ravinnonhankkimiseen yms. instrumentaaliseen toimintaan. Nämä yhteiset perustekijät takaavat kaikkein yleisimmässä piirteisään yhteneväisen elämänmuodon ja siten yhteisen semantiikan alueen, jolla yhteisymmärrys on mahdollista.

Martin Heidegger ei käyttänyt sanaa ”elämänmuoto”, vaan hän puhuisi ”tavastamme olla maailmassa”. Olemme kaikki heitettyjä maailmaan tiettyjen raja-arvojen puitteissa samalla tapaa ja kohtaamme maailman tiettyssä määrin samalla tapaa. Koska kohtaamme maailman samalla tavoin, se myös ilmenee tai konstituoituu meille kaikille jotensakin samankaltaisena. Tai sanokaamme, että samankaltainen kohtaaminen antaa edellytykset tai reuna-ehdot merkityksellistä maailmaa jossain määrin samankaltaisena.

Maurice Merleau-Ponty puolestaan jatkaa Heideggerin kehittelyä, mutta hävittää rippeetkin kartesiolaisesta mind-body -dualismista ja näkee ihmisen ennen muuta kehollisena subjektina. Kaikilla ihmisillä on pääpiirteisään samanlainen keho ja maailma konstituoituu joksikin juuri kehollisesti sitä kohdattaessa. Kehollinen kohtaaminen (perspektiivinen näkeminen, kuuleminen, tunteminen, liikkuminen, syöminen jne.) tuottavat prereflektiivisen ymmärryksen (ja ns. esiobjektiivisen maailman), joka toimii perustana ja edellytyksenä kulttuurisidonnaiselle varsinaiselle ymmärrykselle.

Näin on tultu siihen, että ihmisten elämänmuodon tai maailmassaolon tavan samankaltaisuuden takeena onkin samankaltainen keho. Kehon samankaltaisuus asettaa ihmiset vastatusten samanlaisten ehtojen ja edellytysten kanssa, ja mahdollistaa yhteisen perustan semantiikalle ja kommunikaatiolle.

Eräässä myöhemmässä työssään (*The Historical Development of Mythology*, 1960) Campbell viittaa siihen, että myyttejä strukturoiva prinssiippi on ihmiskehon biologia. ”Onko psyyke historian funktio vaiko päinvastoin? (...) Jälkimmäisessä tapauksessa olemme oikeutettuja väittämään, että ainakin jotkin ihmiskunnan perustamien ihmestajujen ja uskontojen arkkityypit eivät ole johdettavissa ajallisen inhimillisen kokemuksen lähteistä, vaan ne johtuvat jostakin historiaa edeltävästä prinssiipistä — tai jopa historian aiheuttajasta: nimittäin ihmiskehon biologian toiminnoista”.

Vaikka Campbell siis perustelee arkkityyppejä ihmiskeholla, hän tekee sen tyyppillisellä metafysisellä tavalla puhuen ajan ja paikan takaisista (ikuisista) rakenteista. Ihmiskehon biologia on struktuuri, joka on ajan ja koke-

muksen ulkopuolella oleva historiaa edeltävä prinssiippi. Arkkityypit seuraavat kausaalisesti ja välttämättömästi ihmisen biologisesta ohjelmoinnista. Merleau-Pontyn ja Heideggerin perustelu on aivan toisenlainen. Keho on maailmassa olemisen tapamme perustana ja sellaisena se ei ole kokemuksen ulkopuolinen asia, vaan kokemusta tuottava tekijä. Koska ihmislajin jäsenillä on pääpiirteisään samankaltainen keho, kaikille elämänmuodoille on olemassa samankaltaisia edellytyksiä ja reunaehtoja. Näistä reunaehdoista ei välttämättömästi seuraa tietynlaisia kulttuuria, tiettyjä myyttejä ja arkkityyppejä, vaan on pikemminkin todennäköisyyden asia, että ihmiset eri puolilla maailmaa ”löytävät maailmansa” jossain määrin samankaltaisena. Tästä johtuen elämänmuodot ja myytit ainakin jollain yleisyyden tasolla voivat muistuttaa toisiaan.

Erkki Karvonen

Kunnialliset huijarit

RANDSTRÖM, Stefan. Ärliga bedragare. En bok om exceptionella journalistiska metoder. Meddelanden från Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Nr 20. Helsingfors 1991. 118 s. + liitteet.

Stefan Rundström on käynyt crittään kiinnostavan ja vähälle huomiolle jääneen asian kimppuun. Hän kuvaa poikkeuksellisia journalistisia menetelmiä omien kokemustensa, lehdistöteorioiden ja 95 teemahaastattelun suomenruotsalaisen toimittajan näkökulmasta.

Muissa pohjoismaissa tällaiset asiat ovat kiinnostaneet tuikijoita ja kirjoittajia huomattavasti enemmän kuin Suomessa. Sopii toivoa, että ruotsinkielinen Rundström olisi jonkinlainen välittäjä ja edelläkävijä.

Jo alkusanoissa Rundström sanoo törmänneensä odottamattomaan ongelmaan: poikkeuksellisista journalistisista metodeista ei ole Suomen oloihin soveltuva kirjallisuutta. Tästä seuraa ongelma, johon kirjaa lukiessa törmää tuon tuosta. Mitä poikkeukselliset menetelmät ovat?

Randström ei vastaa yksiselitteisesti. Useimmiten hän päätyy tarkoittamaan Günter Wallraffin nimeen liitettyä aineiston hankintakeinoja, kuten vääärällä henkilöllisyydellä esiintymistä ja paljastavien tilanteiden provosoimista. Ruotsinkielisessä toimittajajangissa näytetään olevan

teonsana "wallraffa" ja laatusana "wallraffande", jotka toivottavasti eivät siirry suomenkieleen.

Kirjoittaja kiertelee asiaa sanomalla, mm. että poikkeuksellisia menetelmiä käytetään sananmukaisesti poikkeustapauksissa. Jos tavalliset menetelmät ovat hyvien lehtimiestapojen mukaan kunniallisia ja avoimia, niin poikkeukselliset menetelmät ovat kunniantomia ja epärehellisiä. Randström raottaa yhtä ovea pohdiskellessaan Wallraffin perusteluja omille menetelmilleen. Wallraff väittää, että joku aina hyötyy yhteiskunnan pelisäännöistä, joita mm. journalistien odotetaan noudattavan. Kaikkien muiden odotetaan alistuvan pelisäännöille. Journalismissa tämä tarkoittaa sitä, että elämme näennäisessä avoimuudessa ja julkisuudessa.

Randström näkee journalistin aseman ristiriitaisena. Poikkeuksellisia menetelmiä käyttävä väline tai journalisti saattaa menettää maksavan yleisön luottamuksen. "Entä sitten?", kysyy kirjoittaja. "Luottamushan on vallan sanelemaa." Journalisti voi joko noudattaa sääntöjä ja heijastelee pahimmassa tapauksessa valtaa, mutta säilyttää kansan luottamuksen. Hän voi olla piittaamatta säännöistä, saa selville totuuden, mutta voi menettää uskottavuutensa.

Joka tapauksessa Randström olisi voinut viedä kieltämisen ja poissulkemisen avulla määrittelyn pitemmälle sanomalla, että nyt käsitellään nimenomaan tiedon- ja aineistonhankintamenetelmiä — ei muita poikkeamia "tavallisesta" journalismista.

Kirjoittaja käy läpi, mitä laki ja toimittajien omat ammatinormit sanovat poikkeamista. Mainitsenpa pari kohtaa. Normit edellyttävät, että kyseessä täytyy olla yhteiskunnallisesti tärkeitä tietoja, joita tietoisesti salataan. Rikoslaista löytyy vähän neuvoja provokaattoreille. Kotirauhan rikkomista ja rikokseen yllyttämistä on varottava.

Suomen laki ei tunne Wallraffin kaltaista henkilöä, jolle rikokseen yllyttäminen voi olla työmenetelmä. Alan kirjallisuudessa asiaa on käsitelty ja Wallraff on siellä "agent provocateur", joka yllyttää rikokseen ilman että rikosta on tarkoitus toteuttaa.

Studentbladetin toimittajana Stefan Randström kokeili itse poikkeusmenetelmiä. Ulkomaalaistoimiston lahjusepäilyjä käsitellyt juttu sai ruotsinkielisen lehtimiesliiton palkinnon. Studentbladetin toimittajat esiintyivät väärällä henkilöillä yrittäen saada todisteita erään ulkomaalaistoimiston tarkastajan lahjonnasta. Seurauksena oli poliisitutkinta, laajaa julkisuutta, mutta ei syytteitä.

Säännöistä poikkeaminen oli jo psyykkisesti raskasta. Kaksihenkinen toimitus meni jutun julkaisun jälkeen kahdeksi viikoksi maan alle ja Randström kertoo kärsineensä jälkepäin ajatellen ehkä liioitelluista vainoharhoista.

Teemahaastattelusta käy ilmi, että melkein kaikki 95 haastateltua toimittajaa piti MTV:n Sunnuntaiartortin len-

tokonerahdin pommitestiä vuonna 1989 periaatteessa oikeana, mutta vain puolet piti suoritus tapaa ja ajankohtaa (vähän ennen Jasser Arafatin Suomen vierailua) oikeana. Puolet haastatelluista oli kokeillut poikkeusmenetelmiä joskus uransa varrella. Tietoon voi suhtautua varauksin, sillä poikkeamaksi riitti pelkästään se, että toimittaja ei ilmoittanut olevansa toimittaja hankkiessaan jutun materiaalia.

Ärliga bedragare on Svenska social- och kommunalhögskolanin journalistiikan lopputyöstä muotoiltu helpompi versio, joka on tarkoitettu opetukseen ja työpaikoille. Näitä tarkoituksia ajatellen kirjassa on liikaa pohdiskelua eri lehdistäteorioiden suhteesta journalistisiin poikkeustoimiin.

Randströmin päämäärä ja kerätty aineisto ovat kiinnostavia, mutta odotamme yhä teosta, jossa pohdittaisiin mitä ne journalistiset menetelmät oikeastaan ovat suhteessa muuhun? Miksi rutiinista ja ruodusta poiketaan niin harvoin? Miksi tämän kirjan kirjoittajan piti kadota maan alle demokraattisessa Suomessa tutkittuaan arkaa asiaa.

Markku Juusola

Suomettumistutkimus haastaa tiedotustutkijat

VIHAVAINEN, Timo. Kansakunta rähmällään — suomettumisen lyhyt historia. Otava, Helsinki 1991. 314 s.

"'Noin minä tein', sanoo muistini. 'Noin minä en voinut tehdä', sanoo ylpeyteni — Ja viimein muisti myöntyy."

Turhan toiveikas on motoksi valitsemani filosofi Friedrich Nietzschenin itsekritiinen ajatelma, jota myös tohtori Timo Vihavainen lainaa kärkevässä kirjassaan "Kansakunta rähmällään — suomettumisen lyhyt historia".

Näin ankarasti on todettava niiden suomalaisten politiikan, taitteen ja tieteen merkkihenkilöiden vuoksi, jotka ovat loukkaantuneina ärhennelleet Vihavaisen kirjasta. He eivät ole kyenneet itsekritiikkiin ja kieltävät kritisoinnin myös muilta. Siksi he ovatkin tuominneet Vihavaisen voimakkaan suomettumispuheenvuoron presidentti Kekosen ja vastuuntuntoisen suomalaispolitiikan häpäisyksi.

Ylipäättänsä Vihavaisen poleemiseen kirjaan on suhtau-